

PERFECTUS

AC

2021/1

Kontakti revije

Poštni naslov

Uredništvo revije Perfectus AC
Svetovanje in izobraževanje, dr. Andrej Raspor, s. p.
Dolga Poljana 57
5271 Vipava
Slovenija

Glavni kontakt

E-pošta: zalozba.perfectus@gmail.com

Glavni urednik

Darko Lacmanović, Črna gora

Odgovorna urednika

Bojan Macuh
Pedja Ašanin Gole

Uredniški odbor revije (ABC)

Admir I. Beganović, Bosna in Hercegovina
Andrej Raspor, Slovenija
Bill Nichols, Velika Britanija
Bojan Macuh, Slovenija
Darko Lacmanović, Črna gora
Milica Slijepčević, Srbija
Pedja Ašanin Gole, Slovenija
Sašo Murtič, Slovenija
Žaneta Trajkoska, Severna Makedonija
Svitlana Pryshchenko, Ukrajina
Iva Bulatović, Emirati

Jezikovni pregled (ABC)

Bojan Macuh, slovenski jezik
Darko Lacmanović, bosanski, črnogorski, hrvaški jezik
Lejla Kolman Batagelj, angleški, slovenski jezik
Pedja Ašanin Gole, srbski jezik

Naslovnica

<https://www.hloom.com/resources/templates/cover-pages/creative-design>

Arhiv revij

http://www.andrejaspor.com/perfectus_zalozba
Since 2018 -

Mednarodna standardna serijska številka
(on line) **ISSN 2738-4586**.

Področje in opis revije

Revija Perfectus AC je interdisciplinarna znanstvena revija, ki objavlja prispevke s področja kadrov, turizma, odprtih inovacij, organizacije in menedžmenta v povezavi z industrijo 4.0. Vsebina ni omejena zgolj na navedene tematske sklope, ampak smo za vaše predloge odprti. Še posebej želimo objavljati prispevke, ki obravnavajo nove in aktualne teme in predstavljajo znanstvene dosežke v razvoju ter njihovo uvajanje in uporabo v praksi. Vsled tega objavljamo tudi tematske številke. Zato vas vabimo, da se nam pridružite.

Pogostost izhajanja

Revija Perfectus AC izhaja dvakrat letno. Tematske revije pa izhajajo po potrebi.

Politika za prosti dostop

Revija Perfectus AC omogoča odprt dostop do svojih vsebin, ki temelji na načelu odprtih inovacij, po katerem bi prosto dostopni rezultati javnosti omogočile večjo globalno izmenjavo znanja.

Navodila avtorjem

V reviji Perfectus AC objavljamo znanstvene članke, rezultate raziskovalnega dela avtorjev. Prispevki so lahko napisani v slovenskem, angleškem, hrvaškem, bosanskem, srbskem (latinica), črnogorskem jeziku. Objavljamo izključno dela, ki še niso bila objavljena v znanstveni obliki v kakšni drugi reviji ali zborniku. Avtorji so odgovorni za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Prispevki niso honorirani. Objava prispevkov se ne zaračunava.

Besedilo naj bo oblikovano po navodilih (interesenti nam pišite, da vam posredujemo predlogo z bolj podrobnimi navodili). Na začetku prispevka, takoj za naslovom v originalnem in angleškem jeziku naj bo povzetek dolžine do 10 vrstic z do 5 ključnimi besedami. Članek naj obsega do 10 strani brez povzetkov, virov in prilog. Predložite tudi sliko in kratek strokovni življenjepis vsakega od avtorjev (do 10 vrstic). Članki morajo biti pred objavo lektorirani. Avtorji so odgovorni za jezikovno ustreznost. Ne uporabljajte opomb v besedilu. Eventualne opombe, ki naj bodo kratke, navedite na dnu besedila skupaj z literaturo. Seznam citirane literature oblikujte po APA-standardu. Na koncu prispevka so navedeni po abecednem redu. V kolikor je možno navedite DOI številko.

Predložene prispevke pregledata in ocenita najmanj dva neodvisna recenzenta. Na osnovi mnenj in predlogov recenzentov uredniški odbor ali urednik sprejmeta prispevek, zahtevata manjše ali večje popravke in dopolnitve ali ga zavrne. Če urednik oz. recenzenti predlagajo večje popravke, se dopolnjeni prispevek praviloma pošlje v ponovno recenzijo. Podrobna navodila najdete na:

http://www.andrejaspor.com/perfectus_zalozba

OSNOVE PRAVNE VARNOSTI RABE INTERNETA IN SOCIALNIH MEDMREŽIJ V ŽIVLJENJSKEM OKOLJU

Sašo Murtič <https://orcid.org/0000-0002-2959-6309>¹

Patricija Jankovič <https://orcid.org/0000-0003-4595-0379>²

Ingrid Franko Uhernik <https://orcid.org/0000-0002-1825-0097>³

Povzetek: Prehod informacijskih in upravljaljskih sistemov v digitalno uporabno obliko je povsem spremenil oblike in načine komuniciranja med ljudmi, organizacijami ter med fizičnimi in pravnimi osebami, kar spreminja tudi oblike medsebojnih ali med organizacijskih poslovanj. Pri tem je internet postal spletno omrežje, orodje ali infrastruktura, ki omogoča neomejeno število mrežnega ali medmrežnega komuniciranja in ustvarja baze podatkov, ki jih v celoti lahko obvladujejo le redki strokovnjaki, vse bolj jih prevzemajo inteligentni sistemi in kibernetika upravljanja. Gre za računalniško medmrežje, ki omogoča sprejemanje ali pošiljanje informacij na vse konce sveta in hkrati skozi rabo interneta omogoča različne oblike kreiranja, ustvarjanja ali predelave številnih podatkov, kar je s področja varnosti posameznika velikokrat zelo vprašljivo. Popolna neznanka so in ostajajo inteligentni kibernetiki sistemi, ki povezujejo, obdelujejo podatke, jih analizirajo in shranjujejo, pri čemer še ni jasno, kaj se bo zgodilo z zapisanimi ali shranjenimi podatki, ko bodo vseobsegajoči inteligentni sistemi, skozi številne baze podatkov, pričeli sami kreirati (razmišljati) nove podatke in ustvarjati informacije ali posamezne ukaze, ki bodo lahko gospodarili z medmrežji. Kje je tu vloga posameznega človeka kot uporabnika spletnih omrežij in interneta? Kakšna je socialna varnost vseh nas? Ne vemo še, kako se bo na to odzvalo okolje, kako se bo odzvala družba in socialna struktura uporabnikov. Takšna in podobna vprašanja ostajajo uganka, ki jo bo treba razvozlati.

Ključne besede: internet, medmrežja, inteligentni sistemi, kibernetika in pravna varnost.

BASICS OF LEGAL SECURITY OF THE USE OF THE INTERNET AND SOCIAL NETWORKS IN THE LIVING ENVIRONMENT

Abstract: The transition of information and management systems to digitally usable form has completely changed the forms and ways of communication between people, between organizations or between natural and legal persons, which also changes the forms of mutual or organizational business. In doing so, the Internet has become an online network, tool or infrastructure that allows an unlimited number of network or internet communications and creates databases that can only be fully managed by few professionals, increasingly taken over by intelligent systems and cyber governance. It is a computer network that allows receiving or sending information to all parts of the world and at the same time through the use of the Internet allows creating or processing huge amounts of data in different forms, which raises privacy and data concerns. The intelligent cybernetic systems that connect, process, analyze and store everything are a complete unknown to us and it is not yet clear what will happen with those recorded or stored data when all-encompassing intelligent systems take over the Internet and, through many databases, start creating (think) and processing new data and information on their own. What is the role of the individual user in terms of online networks and Internet, and how will the future of Internet affect our personal and social security? How will it shape the environment and how will society and the social structure of users react to it? These are just some of the questions that will have to be answered. Only then can we begin to fathom the true meaning of it.

Key words: Internet, Internet, Intelligent Systems, Cybernetics and Legal Security.

DOI: 10.5281/zenodo.7249909

¹ Izr. prof. dr., Fakulteta za industrijski inženiring Novo Mesto, Šegova ul. 122, 8000 Novo mesto, Slovenija, AREMA – Visoka šola za logistiko in menedžment, Kidričeva ul. 28, 3250 Rogaška Slatina, Slovenija, saso.murtic@fini-unm.si, saso.murtic@gmail.com

² Izr. prof. dr., AREMA – Visoka šola za logistiko in menedžment, Kidričeva ul. 28, 3250 Rogaška Slatina, Slovenija, patricija.jankovic@guest.arnes.si

³ Pred., Fakulteta za industrijski inženiring Novo Mesto, Šegova ul. 122, 8000 Novo mesto, Slovenija, ingrid.uhernik@gmail.com

Uvod

V uvodnem delu naše raziskave smo se morali dotakniti razvoja družbe, posebno razvoja industrije, ki je skozi iskanje novih naprednih rešitev v svoji proizvodnji, prispevala k razvoju informacijskih in upravljaljskih sistemov. Kadar in če se vežemo na razvoj interneta ter na njegovo rabo, se moramo ozreti na prve poskuse uvajanja PC-jev (personal computers) oz. osebnih računalnikov, ki so jih v številnih industrijah, podjetjih, zavodih, izobraževalnih ustanovah, javni upravi in praktično povsod pričeli uporabljati še v času rabe analognih oblik pošiljanja podatkov po žičnih in kasneje po brezžičnih sistemih. Razvoj četrte generacije znanosti ali 4.0 industrije je med seboj povezal številne korporacije, industrijo, gospodarstvo, izobraževanje, turizem, številne medije in uporabnike besede in slike, kar je omogočilo prepoznavanje hitrejših sistemov za komuniciranje. Tako se je v mednarodnem komunikacijskem prostoru oblikovalo računalniško medmrežje »inter-network«, ki skozi sistem digitalnih procesov omogoča povezovanje neštete števila uporabnikov osebnih sistemov (PS) ali osebnih računalnikov, pametnih telefonov, tabličnih in drugih oblik komunikacijskih sistemov, ki v tem medmrežju omogočajo medsebojno hitro in učinkovito povezovanje, komuniciranje, prenos podatkov, slike, zvoka in drugih nosilcev podatkov, ki jih je takoj mogoče uporabiti v znanstvene, poslovne, gospodarske, upravne, medicinske, vojaške, civilne in vse druge namene, njihova uporaba pa lahko ima različne posledice. Pri vsem tem gre sicer za modno muho in predvsem za multimodalni (številni in kombiniran) komunikacijski sistem z vključenimi več sistemi in podsistemi povezovanja in prenosa ter uporabe podatkov, ki so prilagojeni vsem oblikam računalniške ali druge medijske komunikacijske opreme »pametne naprave«, sistemom, napravam, programom in uporabnikom, ki skozi paket priklopljivih komunikacijskih TCP/IC omogoča dostop in uporabo celotnega spleta medmrežij oziroma internetnega omrežja in tako dopušča vpogled, ki deluje na vseh celinah, mestih in na vseh dostopnih točkah. Sistemsko je v splet rabe interneta v digitalni obliki mogoče rabiti posodobljeno obliko med seboj povezanih antenskih sistemov, mreže repetitorjev, telefonska omrežja, radijska omrežja, satelitska omrežja, Wi-Fi, v zadnjem obdobju pa je vse bolj na vzponu nova in zelo napredna komunikacijska oblika 5G, ki jo Japonci in nekateri predstavniki EU že imenujejo nova industrija 5.0 ali najnovejša oblika komuniciranja. Pri vzpostavljanju in kombiniranju uporabe sistemov četrte in pete generacije se krepi razvoj interneta, pri čemer človek (naravna inteligenca) postaja vse bolj odvisen od inteligentnih sistemov (umetne inteligence), kar je mogoče prepoznati že pri otrocih. Žal so zadostni dokazi širjenja nalezljivih bolezni, kot je COVID-19, ki je večino prisilil, da smo organizirali šolo na daljavo, delo od doma, zdravljenje na daljavo in podobno, kar je še pospešilo rabo digitalnih sistemov, interneta in računalniških omrežij, v koraku s tem pa so se razvijali tudi novi produkti na tem področju. Ta pospešena in množična digitalizacija je spremenil ves svet, številne države uvajajo digitalizacijo kot svoje razvojne projekte, iščejo rešitve za trajnostni razvoj in ohranjanje čistega okolja in prostora.

V vsem tem razvojnem obdobju, v tekmi kapitala s proizvodnjo in proizvodnje s potrošniki, se rojevajo novi sistemi, razvijajo se nove paradigme mobilnosti, povezovanja in komuniciranja, kar spreminja sociološko podobo planeta in nas posameznikov v družbi in v okolju (Burduk idr., 2018). Nove tehnologije in novi sistem so nam vse bolj pisani na kožo. Skozi spoznavanje digitalnih sistemov, rabo medmrežij in interneta, skozi rabo vse bolj zahtevnih programov in tehnike, ki je cenovno ugodna in nam je na dosegu, postajamo po eni strani sami del teh sistemov, po drugi strani pa postajamo od njih vse bolj odvisni (Wilamowski idr., 2018). Nihče nima odgovora na to, kaj se bo zgodilo v prihodnosti, kako odvisni bomo od tehnologije, interneta, medmrežij, sistemov in podsistemov. Povsem jasno pa je, da kapital in njegovi lastniki koristijo vsako možnost za obvladovanje trga, obvladovanje proizvodnje in predvsem obvladovanje potrošnikov, ker jim to prinaša zadostne zasluge ali nadgradnjo, ki so jim podlaga za nadaljnje razvijanje pametnih sistemov (Rout idr., 2020).

Pri vsem tem pa industrija, trg, sistemi in njihovi nosilci ne mislijo na uporabnika in na njegovo odvisnost. Ker države ali organizacije, zaradi prehitrega razvoja, ne morejo slediti hitremu napredku, postavlja to posameznika (naravno inteligenco), človeka v šibkejši položaj. Nenehno smo izpostavljeni poseganju v naše pravice. kratene so nam temeljne svoboščine, ne da bi se tega sploh zavedali. Redke so tiste države, ki so v svoje temeljne ali zakonske akte sprejele norme, ki varujejo človeka, posameznika pri rabi interneta in spleta. Še posebej ranljive so mlajše generacije, mladoletniki in otroci, ki so dnevno vključeni v sisteme rabe interneta, ne da bi se pri tem zavedali svojih pravic ali pravnega varstva.

Raziskovalno področje

Raziskovalno področje je področje inteligentnih sistemov v sodobnem svetu, ker industrija, trg in potrošniki, v vsakdanjem komuniciranju ustvarjajo pogoje za nastajanje novih in novih sistemov, kar povzroča poglobljanje razvoja informacijskih mrež, interneta in digitalizacije. Če prezremo meje imenovanega obdobja posamezne industrializacije oziroma tehnološkega napredka ugotovimo, da gre tehnološko za industrijski razvoj nove generacije, sodobne dobe (uporaba pomena sodobne dobe je tukaj sicer vprašljiva, saj smo priča temu, da tudi države tretjega sveta in njihovi prebivalci že uporabljajo novodobno tehnologijo, čeprav bi lahko trditi, da so še vedno na ravni industrije 2.0), ki jo Japonci že imenujejo industrija 5.0 ali »Z« generacija komunikacijskih omrežij (ni povsem jasno, ali s tem mislijo na zadnjo generacijo tehnoloških dosežkov ali je ta oznaka le parafraza na tehnološke razvoje), v katero so vključene že vse generacije ljudi, ki uporabljajo tehnološke napredke (Murtič in Uhernik, 2018). Razumemo lahko, da gre za obdobje in tehnologijo, ki s svojo privlačnostjo povzroča pri nekaterih uporabnikih popolno tehnološko zasvojenost (odvisnost). Ta odvisnost se kaže predvsem pri otrocih in mladostnikih. Najbolj zaskrbljujoče pa je dejstvo, da se ta odvisnost pojavlja že v zgodnji razvojni dobi otrok (Shin in Xu, 2017).

Če skozi raziskovalno področje pogledamo internet z zornega kota njegove uporabnosti, pomembnosti in potrebi po rabi, lahko rečemo, da se programsko omrežje uporablja na različnih področjih, tako v znanstvene, tehnološke, inteligentne, gospodarske in poslovne namene, za komuniciranje, prenos podatkov, hitro izmenjavo znanja, prenos poslovnih, industrijskih, gospodarskih, šolskih in drugih podatkov, ki omogočajo mednarodno povezovanje in komuniciranje. Vprašanje je, ali lahko v tem medsebojnem povezovanju in v tej obliki uporabe interneta govorimo o varni uporabi oziroma obliki komuniciranja, ki je pravno, tehnološko, poslovno in mnogo širše zavarovano ter varuje poslovne subjekte pred zlorabo, krajo osebnih, poslovnih ali drugih podatkov ali neupravičeno uporabo. Raziskava nam pokaže, da so ravno na tem delu razvita številna varovala, požarni zidovi in programska oprema, ki onemogoča neupravičeno uporabo, zlorabo ali povzročanje škode. Ali to drži in koliko se lahko zanesemo na te trditve, če vemo, da internet in vse sisteme, vso opremo ali tehnologijo uporabljajo tudi otroci in mladoletniki, ki se svojega početja še ne zavedajo, vsaj v pravnem smislu ne. V raziskavi ugotovimo, da je internet za mnoge uporabnike predvsem orodje ali vir dostopnosti do računalnikov, programske opreme in različnih operacijskih sistemov, ki so dogovorjeni, plačljivi, uporaba je sicer upravičena, varovana ter so skozi te dogovore in programsko opremo dogovorjeni oblika in način komuniciranja. Toda ali bi lahko trdili, da gre tukaj za popolnoma varno komuniciranje med posamezniki, organizacijami, korporacijami, državami in podobno? Je res zagotovljena varnost proti zlorabam ali neupravičeni uporabi medmrežja, varstvo osebnih in poslovnih podatkov, varstvo pravic in temeljnih svoboščin? Pojem zloraba tukaj zajema kazniva ravnanja, neupravičeno rabo in podobno, kar naj bi vsebovali tudi splošni zakoni, ki opredeljujejo kazniva dejanja po vrsti ali načinu storitve. Raziskovalno področje smo opredelili kot področje rabe interneta ter smo zaradi prepoznavanja posameznih elementov zlorabe ali varovanja podatkov, izvedli anketno poizvedovanje, kjer smo v predvidenem vzorcu vzeli polnoletne osebe med 18 in 60 let starosti, ter skozi stopnjo njihove izobrazbe in splošne razgledanosti iskali elemente poznavanja interneta, varne rabe, kakovosti in sorazmernosti najnovejših komunikacijskih sistemov, kjer smo tematsko preverjali osnove pravne varnosti rabe interneta in socialnih medmrežjih v življenjskem okolju.

Hipoteza

Področje raziskave je zanimivo in bi ga bilo mogoče proučevati iz različnih interesnih smeri, v smislu preverjanja kakovosti, zmogljivosti, vrsti rabe, povezljivosti, uporabnosti, varnosti ipd., kjer je mogoče zastaviti široko več hipotez, ki bi nam dale odlične odgovore. Gre za področje, ki je zelo široko, in je za posamezno prepoznavanje ter uporabo nujno poznati mnoge podsisteme, kar bi lahko bil predmet doktorske disertacije ali več njih, lahko bi nanizali številne monografije, ki bi le delno pokrile področje in bi se obenem odpirale nove in nove možnosti raziskave. Gre za področje, ki je v hitrem razvoju, ki se bo še cepilo, usmerjalo in odkrivalo nove zmogljivosti človeške domišljije in tehnološke zmogljivosti. Zato smo za osnovno tezo opredelili: »Internet je dokaj varno socialno okolje.« kjer smo našo anketno raziskavo usmerili v več postavljenih vprašanj, skozi katera bi dobili vsaj minimalno upanje, da je področje interneta resnično varno ter kako oziroma v kakšnem obsegu je varna njegova raba.

Vprašalnik pisne ankete smo prilagodili ustreznemu krogu anketirancev, ki smo ga naravnali tako, da smo vključili moške in ženske, med 18 in 60 letom starosti, kjer smo vsebinsko različno opredelili vprašalnike na ciljno skupino po stopnji izobrazbe in splošni razgledanosti. Predvidevali smo, da bomo dobili različne odgovore, ki nam bodo dali ustrezne pogoje za analizo in obdelavo statističnih in merljivih podatkov, ki bodo pokazali, kakšno je stanje dejanske rabe interneta v našem okolju in prostoru. Namerno smo se izognili anketiranju mlajših od osemnajst let, ker je za to potrebno pridobiti določena soglasja, obenem smo se zavedali, da so te ciljno mlajše generacije rasle s tehnologijo in bi raziskovalni vzorec bil nesorazmeren, kajti mlajše generacije so vsak dan v stalnem stiku z internetom, inteligentnimi sistemi in dobesedno živijo v digitalnem svetu, medtem ko starejšim generacijam pa internet predstavlja relativno novost. Raziskavo smo prav tako namerno in ciljno usmerili glede na stopnjo izobrazbe, saj smo vedeli, da bomo ravno na prepoznavanju vloge, pomena in uporabnosti pri različnih stopnjah izobrazbe pridobili dokaj relevantne podatke, ki nam bodo dali odgovore v potrditev ali zavrnitev naše teze.

Izhodišča raziskave

Področje interneta je zanimivo področje, ki pritegne številne uporabnike. Obenem gre za področje, kjer se raziskovalci, vsaj s socialnega področja, ne poglobljajo preveč, ker ne čutijo potrebe, da bi iskali nekakšno varnost za uporabnika, ki se sam odloči, da bo uporabljal nove sisteme komunikacije. Prepoznavajoč podlago in posledice bi lahko zapisali, da smo izhodišča raziskave podali že v uvodnem in raziskovalnem področju, zato bomo v tem delu s sociološkega pogleda pojasnili le posamezna ustavna in zakonska področja, kjer bomo iskali zakonsko podlago za uporabo. Vedno bomo izhodišče iskali v temeljnem aktu države, ki podaja podlago za rabo določenih sistemov ali podsistemov in to je Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a), ki v 38. členu opredeljuje varstvo osebnih podatkov, v 42. členu opredeljuje pravico do izobraževanja in v 59. členu opredeljuje svobodo znanosti in umetnosti. Drugih členov, ki bi smiselno obravnavali razvoj sodobne tehnologije, ni mogoče najti in še manj takih, ki bi predvideli ožjo opredelitev ravnanja v smislu uporabe internetnih ali drugih podobnih sistemov. V nadaljevanju se osredotočimo na Zakon o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo in 177/20), kjer v 13. členu lahko uporabimo določilo o obdelavi občutljivih podatkov. Na hrvaških spletnih straneh o varstvu in zaščiti osebnih podatkov najdemo naslednje objave:

Zaštita podataka i privatnost na internetu (Your Europe, 2021), *Zaštita ličnih podataka i privatnosti na internetu* (Digitalni vodič, b. d.). Vso drugo pravno varstvo je treba iskati v kazenskem zakoniku (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21 in 186/21) Republike Slovenije, kadar so za to podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti in je vezano na rabo ali zlorabo interneta.

Kadar govorimo o internetu ali pišemo o varnem delovanju interneta, kadar pišemo o varnem brskanju po internetu, moramo imeti v mislih, kdaj in kako zavarovati lastne podatke, lastno mrežo (podsystem sistema) in programsko opremo, ki jo uporabljamo (osebe, sistemi in oprema so lahko predmet zlorabe). Iz pridobljenih podatkov lahko ugotovimo, da so najbolj pogoste oblike napadov ali najbolj zanimiva tista področja, kjer posamezniki (za katere uporabljamo ime hekerji) poskušajo priti v posamezna področja fizičnih ali pravnih oseb, ki se nanašajo na osebne podatke (osebna stanja), poslovne podatke, bančne podatke, bančno poslovanje, poslovanje z vrednostnimi papirji, vdor v poslovne skrivnosti, naročanje ali pošiljanje blaga ali kapitala, trgovino in širše. Posledice teh, po zakonih opredeljenih neprimernih in inkriminiranih dejanj, so vedenja, ki se lahko odražajo ali odzovejo v različnih oblikah izsiljevanja, poslovnih ali drugih prevar, goljufij, posegov v osebna stanja posameznika, povzročanja škode fizični ali pravni osebi, neupravičenem pridobivanju osebnih podatkov in mnogo širše, za kar najdemo podlago v kazenskem zakoniku. Pridobili smo tudi podatke, ki izkazujejo, da je za komunikacijsko omrežje ali internet, vsaj v njegovih posameznih sistemih ali podsistemih, značilno, da se pojavljajo primeri nepoklicnega ali namernega (naklepnega) nameščanja opreme ali programov, ki lahko časovno motijo ali celo onesposobijo določene sisteme in tako onesposobijo omrežje, delovanje posameznih sistemov ali podsistemov komunikacijskega omrežja, kar lahko ima hude posledice za fizične ali pravne osebe in je lahko povezano z različnimi izsiljevanji, nakupi drage programske opreme za zaščito proti takemu delovanju, vse z namenom izkoriščanja uporabnika (računalniški virusi).

Zbrani podatki so nam bili izhodišče za preverjanje stanja uporabe, varnosti in kakovosti interneta, za kar smo izbrali ustrezno okolje, ustrezno sorazmerje rabe ali uporabe ter osebje, ki je skozi svojo rabo lahko podalo relevantne podatke, na podlagi katerih smo lahko našo raziskavo razsvetlili.

Metodologija raziskave

V raziskavi smo skozi spoznavanje inteligentnih sistemov, sistemskih omrežij, digitalnih orodij in interneta iskali podlago za varovanje posameznika, fizične in pravne osebe v postopku uporabe internetnih omrežij, kjer smo najprej iskali sožitje naravne in umetne inteligence, nato pa smo metodološko iskali podlago za varstvo in pravno varstvo uporabnika. V izhodišču raziskave smo opredelili pravno podlago, kjer smo opozorili, da Slovenija še nima ustreznega varstva, vsaj ne v obliki zakona, ki bi opredelil postopke rabe interneta ter varstva posameznika skozi rabo. Metodologija zbiranja, obdelave in kreiranja statističnih podatkov in primerjav v raziskavi je zahtevala proučitev obsežne znanstvene in strokovne, tuje in domače literature, pri čemer smo se posluževali osnovnih značilnosti znanstvene deskripcije in se nismo zadovoljili le z zbiranjem in preverjanjem obstoječih spoznanj, temveč smo posamezna spoznanja analizirali, jih med seboj primerjali ter iskali ustrezne rešitve, ki bi nas usmerile h konkretnemu primeru. Raziskavo smo usmerili v anketno poizvedovanje ter pridobljene podatke in spoznanja med seboj večstransko primerjali tudi v kakovostni kombinaciji številnih metod ali modelov dela v drugih državah, pri čemer smo iskali podatke, ki bi nas usmerili v oceno ali pojasnitev, kako varno uporabljamo internet v Sloveniji. Uporabili smo induktivne in deduktivne pristope ter procese analize in sinteze, pri čemer smo končno aplicirali splošno spoznavne procese stroke, temelječe na hierarhiji zaporedja posameznih opravil in s tem upoštevali vse mogoče kombinacije in variacije reševanja konkretnih kombinacij pridobljenih števil in kazalnikov. Raziskava je zahtevala, da smo izhajali iz števila več zaporednih podatkov, ki so sprožali potrebo po izvajanju novih ukrepov, določanju in označevanju stopnje nevarnosti, strukturo posameznih možnosti, skozi katere smo iskali sistemske variacije preprečevanja zlorabe interneta oziroma smo iskali vsaj minimum možnosti za zaščito uporabnika interneta. Upoštevati smo morali človeški faktor, kot dejstvo zmotljivosti, razsojanja in splošne razgledanosti, saj nas znanost uči, da je človek zmotljiv, vendar je v postopkih in izvedenih procesih bilo preveč inteligentnih sistemov, ki v področju interneta lahko delujejo samostojno (človek jih ne nadzira) in so nezmotljivi, zato smo morali preučiti vse možne kombinacije, jih med seboj primerjati ter iskati podatke, ki so enaki in se enačijo, ter podatke, ki niso enaki, so različni in so zapisani ali evidentirani drugače ali celo odstopajo. Analiza podatkov je bila zelo zanimiva, spodbujajoča in je dala številna izhodišča za nadaljnje raziskave, še bolj je spodbudila številne razprave, ki bodo v prihodnje dale izhodišča za iskanje novih rešitev varstva rabe interneta. Pri vsem tem smo se zavedali, da je raba interneta glede varnosti mladoletnih in otrok posebno vprašanje, zato smo ta element metodološko prepustili drugim raziskavam in smo se omejili na starostno skupino od 18 do 60 let. Skozi raziskavo smo naredili načrt obdelave podatkov s paketom SPS19, kjer smo lahko pridobljene številke obdelali po stopnji izobrazbe, pri čemer smo se izognili prikazu, koliko je bilo merjenih po določeni letnici starosti in koliko je bilo merjenih po stopnji izobrazbe. Zbrane podatke smo preprosto bazirali na stopnjo izobrazbe in postavljene kriterije. Uporabili smo širše znanje in poznavanje raziskovalnih tehnik in metod na področju inteligentnih sistemov, digitalizacije, medmrežij in interneta, pri čemer smo ugotovili, da ne najdemo uporabnega izhodišča pravne varnosti ali varne rabe, zaradi česar je bilo nujno raziskavo usmeriti v upravno pravne sisteme, ki naj bi skozi nomotehniko nastajanja posameznih aktov ali predpisov osvetlili potrebo po pravni ureditvi, kar je bila podlaga za potrditev ali zavrnitev postavljene teze (Čupurdija idr., 2021).

Potek raziskave

Pregled številnih zapisov, člankov, navodil, učbenikov, internetnih zapisov, tuje in domače literature, nam ni predstavljal dovolj podlage za preverjanje osnove pravnega varstva uporabe interneta, zato smo se odločili za pripravo anketnega vprašalnika, v katerem smo vprašanja zastavili tako, da smo lahko iz njih prepoznali ustrezne parametre ali merljive podatke, ki so nam bili podlaga za pripravo odgovorov. V vprašalnik smo vključili dvajset vprašanj, skozi katera smo želeli pridobiti odgovore, ki bi nam zadoščali pri iskanju odgovora na postavljeno tezo. Število vprašanj je bilo večje zaradi črpanja odgovorov, ki ne bi razkrili, kaj v bistvu iščemo in kaj raziskujemo, kajti nismo smeli postavljati vprašanj, ki bi že v uvodu razkrila, da zbiramo podatke o varnosti rabe interneta. Nekatera vprašanja so bila namenjena zadovoljstvu uporabnika, vsebini dosegljivi na internetnih omrežjih, uporabnosti posameznih področij, koristnost na delovnem mestu, uporaba v šolstvu, turizmu, gostinstvu, industriji in širše. S temi vprašanji smo poskušali ugotoviti, kakšne inteligentne sisteme uporabljajo uporabniki interneta. Podatki fantastično prikažejo vsa področja po postavljenih vprašanjih, vendar smo se zaradi namena raziskave in postavljene teze usmerili le v odgovore na tri vprašanja, in sicer: »Kako pogosto uporabljate internet?«, »Kako varni se počutite pri rabi interneta?« in »Kakšna je kakovost interneta?«. Zbrane podatke smo obdelali v paketu SPS 19, ki je sicer nekoliko zastarel program, je pa fantastičen za prikaz idealnih podatkov statistike in njihovo kreiranje v različne smeri za pripravo številnih odgovorov.

Iz pridobljenih podatkov smo sestavili tri preglednice po postavljenih vprašanjih, ki so nam podale idealen vzorec za kreiranje diagrama ali grafike, iz katerega se jasno vidi, kdaj in koliko uporabniki koristijo internet, kako varni se uporabniki počutijo pri rabi interneta ter kako ocenjujejo kakovost socialnega omrežja oziroma interneta. Stopnja izobrazbe daje pregled prepoznavanja tehnoloških možnosti uporabe spletnih omrežij, obenem je iz odgovorov mogoče prepoznati nevednost nevarne rabe posameznih socialnih omrežij pri osebah z nižjo stopnjo izobrazbe. Namreč višja kot je stopnja izobrazbe, bolj previdna je uporaba interneta, saj se izobraženi zavedajo posledic razkrivanja osebnih podatkov na internetu, zato po spletu posredujejo zgolj tiste podatke, ki so nujno potrebni. Po drugi strani pa manj izobraženi odrasli tega zavedanja nimajo in internet dojemajo zgolj kot orodje, ki jim omogoča uporabo tehnoloških ali inteligentnih sistemov.

Tabela: 1 Časovna razmejitev rabe interneta (Simulacija avtorjev, SPS 19, december 2021)

Kako pogosto uporabljate internet	Redko	Občasno	Pogosto	Vsak dan	Skupaj
I. OŠ	3	0	0	0	3
II. POKL	1	3	2	4	10
III. SRED	0	1	1	5	7
VI. 3 + 2	0	0	4	6	10
V. VIŠJA	0	0	1	7	8
VI. VISOKA	0	0	12	21	33
VII. MAG	0	0	0	17	17
VIII. DOKT	0	0	0	12	12
SKUPAJ:	4	4	20	72	100

Kot je razvidno iz tabele (Tabela: 1 Časovna razmejitev rabe), smo po vzorcu 100 obdelanih in primernih vprašalnikov anketne raziskave, opredelili stopnjo izobrazbe, in sicer: I. osnovna šola, II. je poklicna šola, III. je srednja šola, IV. je 3 + 2 program, V. je višja šola, VI. je visoka šola, VII. je magisterij in VII. je doktorat znanosti. Zavedali smo se, da razporeditve nismo opredelili natančno, kakor to predvideva Zakon o visokem šolstvu (Uradni list RS, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 109/12, 85/14, 75/16, 61/17 – ZUPŠ, 65/17, 175/20 – ZIUOPDVE in 57/21 – odl. US), ravno zato, da bi se izognili določenim zahtevam določil istega zakona. Na vprašanje »Kako pogosto uporabljate internet?« so trije vprašani z osnovnošolsko izobrazbo odgovorili, da zelo redko uporabljajo socialna omrežja, kar nakazuje na njihovo premajhno poučenost o tehnologiji, inteligentnih sistemih in internetu. Med desetimi vprašanji s poklicno izobrazbo, je eden odgovoril redko, trije občasno, dva pogosto in štirje vsak dan, kar je že nekoliko boljši podatek. Pri srednji šoli se kriterij redko kar izgubi, kar kaže na to, da višja kot je izobrazba, večja je razgledanost in raba socialnih omrežij. Občasno internet uporablja ena oseba, pogosto tudi ena oseba in vsak dan pet oseb, kar je skupaj sedem oseb. Pri izobraženih po programu 3 + 2 se izgubita kriterija redko in občasno, kar pojasni večjo razgledanost anketiranih, štirje internet uporabljajo pogosto in šest vsak dan. Skupaj je bilo deset anketiranih. Pri višji stopnji izobrazbe je podatek podoben, kjer internet pogosto uporablja ena oseba, sedem oseb ga uporablja vsak dan, skupaj je bilo osem anketiranih. Največ anketiranih je bilo pri visoko izobraženih kandidatih, med katerimi jih je dvanajst navedlo, da internet uporablja pogosto, ostalih 21 pa internet uporablja vsak dan. Zanimivi so anketiranci z dokončanim magisterijem, kjer vseh 17 anketiranih internet uporablja vedno in vsak dan, enako je tudi pri anketirancih z dokončanim doktorskim študijem, kjer vseh dvanajst anketiranih internet rabi vsak dan kot orodje za delo.

Tabela 2: Mnenja anketiranih glede varne rabe interneta (Simulacija avtorjev, SPS 19, december 2021)

Kako varni se počutite pri uporabi interneta	Varno	Dokaj varno	Relativno varno	Zelo nevarno	Skupaj
I. OŠ	3	0	0	0	3
II. POKL	4	2	4	0	10
III. SRED	3	3	1	0	7
VI. 3 + 2	2	4	3	1	10
V. VIŠJA	0	1	4	3	8
VI. VISOKA	0	1	26	6	33
VII. MAG	0	0	10	7	17
VIII. DOKT	0	0	3	9	12
SKUPAJ:	12	11	51	26	100

Odgovori anketirancev so dali zanimiv pregled ogovorov skozi postavljene kriterije, in sicer so trije anketirani z osnovnošolsko izobrazbo povedali, da se pri rabi interneta počutijo varni. Pri anketiranih s končano poklicno šolo smo že zasledili drugačne podatke, kjer so štiri osebe odgovorile, da se počutijo varno, dve osebi dokaj varno in štiri osebe relativno varno. Anketirali smo deset oseb, ki imajo poklicno stopnjo izobrazbe. Pri anketiranih s srednješolsko izobrazbo so trije anketirani povedali, da se pri rabi interneta počutijo varno, trije so povedali, da dokaj varno, ena oseba je napisala, da se počuti relativno varno, vprašanih je bilo sedem anketiranih. Pri izobraženih po programu 3 + 2 se že pokaže drugačna slika, kjer dve osebi povesta, da se počutita varno, štiri osebe dokaj varno, tri osebe relativno varno in ena oseba pove, da je raba interneta zelo nevarna. Skupaj je bilo anketiranih deset oseb s to stopnjo izobrazbe. Pri anketiranih z višjo stopnjo izobrazbe, 8 oseb, se v odgovorih izgubi pomen varnosti, saj gre za osebe, ki že poznajo vpliv socialnih omrežij na posameznika. Dokaj varno se počuti ena oseba, štiri so povedale, da relativno varno in kar tri osebe menijo, da je uporaba interneta zelo nevarna. Pri anketiranih z visoko izobrazbo ena oseba pove, da se počuti dokaj varno, šestindvajset jih pove, da so relativno varni in šest oseb pojasni, da je raba interneta zelo nevarna. Anketiranih je bilo triinideset oseb z visoko izobrazbo. Zopet so posebej zanimive osebe z magistrsko stopnjo izobrazbe, od katerih kar deset pojasni, da se pri rabi interneta počutijo dokaj varno in sedem oseb pojasni, da je raba interneta zelo nevarna. Anketiranih je bilo sedemnajst oseb s stopnjo izobrazbe magisterij. Najbolj zadržani in previdni so anketirani z doktorsko stopnjo izobrazbe, kjer je bilo anketiranih dvanajst oseb in trije so povedali, da je raba interneta relativno varna ter devet oseb, da je raba interneta zelo nevarna.

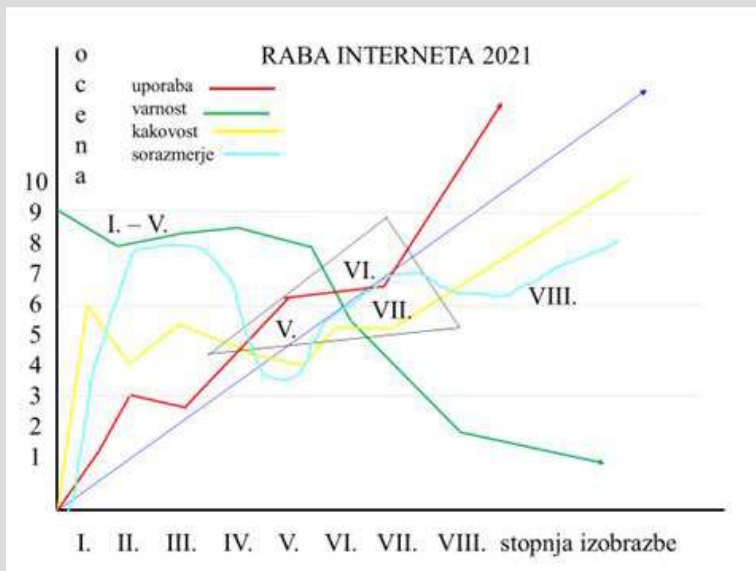
Tabela 3: Mnenja o kakovosti interneta (Simulacija avtorjev, SPS 19, december 2021)

Kakšna je kakovost interneta	Odlična	Zelo dobra	Dobra	Slaba	Skupaj
I. OŠ	0	1	2	0	3
II. POKL	4	3	2	1	10
III. SRED	0	3	2	2	7
VI. 3 + 2	1	3	5	1	10
V. VIŠJA	2	2	4	0	8
VI. VISOKA	3	12	10	8	33
VII. MAG	0	1	11	5	17
VIII. DOKT	0	3	4	5	12
SKUPAJ:	10	28	40	22	100

Da bi dobili relevantne odgovore na uporabo in varnost interneta, smo morali pridobiti tudi odgovore glede kakovosti internetne ponudbe. Kot kriterije smo postavili splošno oceno odlično, zelo dobro, dobro in slabo, kar naj bi nam izkazalo potrebne parametre na prejšnji dve vprašanji. Pri anketiranih z dokončano osnovno šolo ni nihče ocenil interneta kot odlično, eden je navedel zelo dobro in dva dobro, anketirane so bile tri osebe. Pri anketiranih s poklicno izobrazbo štiri kakovost interneta ocenjujejo odlično, trije zelo dobro, dva dobro in ena oseba slabo. Anketiranih je bilo deset oseb. Pri anketiranih s srednješolsko izobrazbo trije internet ocenijo zelo dobro, dva dobro in dva slabo, anketiranih je bilo sedem oseb. Pri anketiranih s poklicno izobrazbo 3 + 2 ena oseba kakovost interneta oceni odlično, tri osebe zelo dobro, pet oseb dobro in ena oseba slabo, anketiranih je bilo deset oseb. Pri anketiranih z višjo stopnjo izobrazbe dve osebi kakovost interneta ocenita odlično, dve z oceno zelo dobro in štiri z dobro, anketiranih je bilo osem oseb. Pri anketiranih z visoko izobrazbo tri osebe z odlično, dvanajst oseb zelo odlično, deset dobro in osem slabo, anketiranih je bilo triinideset oseb. Pri anketiranih z magistrsko stopnjo izobrazbe ena oseba oceni internet zelo dobro, enajst dobro in pet slabo, anketiranih je bilo 17 oseb. Pri anketiranih z doktoratom tri osebe ocenijo internet zelo dobro, štiri dobro in pet slabo, anketiranih je bilo 12 oseb.

Idealen prikaz z rdečo črto nam pokaže dvojje, in sicer, da raba interneta konstantno raste in da je raba interneta manj prisotna pri manj izobraženih, kar je povsem razumljivo. Z zeleno črto prikažemo, kako anketirani dojemajo varnost pri uporabi interneta. In sicer,

ugotavljamo, da se manj izobraženi počutijo bolj varne pri rabi interneta kot bolj izobraženi. Slednje izhaja iz dejstva, da so manj izobraženi tudi manj razgledani in ne prepoznajo škodljivega vpliva internetnih omrežij, premalo poznajo tudi tehniko in tehnologijo. Rumena črta pokaže kakovost rabe interneta, ki jo različne stopnje izobrazbe različno dojemajo, je pa ves čas v nekakšnem gibanju, kar kaže na to, da bolj kot je oseba izobražena, bolj dojemljiva je za kakovost interneta, lažje se prilagodi rabi in varnosti. Iskali smo tudi sorazmernost, ki se je pokazala kot strmo vzpenjajoča, zopet pada in se različno giblje ter je ves čas nekako v enaki konstanti. Iz vsega je najbolj zanimiv trikotnik, ki smo ga lahko zarisali po branju najbolj zanimivih odgovorov na vsa ta vprašanja.

Slika 1. Prikaz uporabe, varnosti, kakovosti in sorazmernosti rabe interneta z diagramom (Simulacija avtorjev, SPS 19, december 2021)

Na podlagi obdelave podatkov smo dobili odgovor, da internet najbolj varno koristijo osebe z visoko in višjo stopnjo izobrazbe ter dokončanim magisterijem, pri čemer razumemo modrost oseb z doktorsko izobrazbo, ki internet uporabljajo le po potrebi in po postopkih, ki zagotavljajo varnost. Raba interneta med anketiranimi z I. in V. stopnjo izobrazbe je razumljiva, saj gre za število oseb, ki internet uporabljajo nevedoč, da jih ta lahko ogroža. Socialno omrežje dojemajo zgolj kot orodje za sodelovanje, komuniciranje, pošiljanje podatkov, vzpostavljanje osebnih ali poslovnih vezi in podobno, pri čemer so premalo osveščeni o nevarnostih, ki jih taka uporaba prinaša, saj le-ta lahko ogrozi njihove temeljne pravice in svoboščine. Zato je ravno pri teh osebah na internetu moč najti tudi tiste podatke, ki se po Zakonu o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo in 177/20), ne bi smeli uporabljati.

Slika 2. Število udeležencev glede na stopnjo izobrazbe (Simulacija avtorjev, Excel, december 2021)

Razprava

Razpravo smo najprej usmerili v splošni pregled poznavanja in potrebe uporabe socialnih omrežij, pri čemer smo ugotovili, da je razvoj komunikacijskih ali socialnih omrežij odraz stopnje razvoja človeštva in splošne civilizacije. Razvoj človeštva gre v smeri poglobljanja

socialnih razmerij, iskanja boljšega medsebojnega povezovanja, razumevanja, razvoja in spoštovanja osnovnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pri vsem tem pa je treba razumeti, da je kapital tisti, ki spremlja interese posameznika, skupine in skupnosti in ravno v interesu zadovoljevanja potreb navedenih razvija, ustvarja in nudi tehniko, tehnologijo, internetna in druga omrežja, kar posledično predstavlja stopnjo razvoja. Skozi industrijski razvoj od industrije 1.0 do industrije 4.0, se je človeštvo postopoma razvijalo, sociološko spreminjalo ter iskalo lažje možnosti medsebojnega komuniciranja, povezovanja, gibanja, kar je posledično vplivalo na razvoj infrastrukture, oblik gibanja in mobilnosti. Vzporedno so se razvijali informacijski in upravljavski sistemi, ki so poglobili razvoj tehnike in tehnologije, ki nam danes omogoča vstop v socialna omrežja in ki je zmanjšala razdalje med ljudmi, med državami in kontinenti. Internet je digitalna oblika medsebojnega komuniciranja, ki omogoča prenos osebnih, poslovnih, znanstvenih, družabnih, gospodarskih, industrijskih in vseh drugih informacij, ki postanejo dostopne širšemu krogu uporabnikov. Zato je razprava šla v to smer, kjer smo pojasnili, da kadar je in če je vprašanje »Internet uporabljati ali internet ne uporabljati«, torej uporabiti internet kot sredstvo komuniciranja, smo se opredelili za odgovor »Vedno je treba odgovoriti internet da«, saj gre za veliko okno v svet, v znanost, v poslovni svet, v izobraževanje, v tehnološki napredek, v kulturo, v medijsko pismenost, v medorganizacijske povezave, v meddržavne povezave in mnogo širše, pri čemer je treba vedno vsem uporabnikom zagotoviti ustrezno pravno in programsko varnost. Če pri tem omenimo poslovne subjekte (fizične poslovne ali pravne osebe) zlahka ugotovimo, da so ti v glavnem preskrbljeni z ustrezno programsko in sistemsko opremo, ki zagotavlja varno uporabo in poslovanje. Vprašanje se postavlja, kako so pravno zavarovani posamezniki (fizične osebe, morda neuke fizične osebe), ki sistemov ne poznajo, za rabo interneta pa uporabljajo vso dostopno tehniko in tehnologijo oziroma inteligentne sisteme, ki presegajo njihovo poznavanje ali vedenje o njih.

Japonci so inteligentne sisteme in razvoj nove generacije informacijskih sistemov marketinško imenovali novo generacijo inteligentnih računalniških sistemov, opremo in program industrijske generacije 5.0 in njene uporabnike poimenovali »Z« generacija ter s tem pritegnili nove uporabnike, med katerimi so predvsem mladi in otroci, željni novega znanja. Pri tem je treba upoštevati, da gre predvsem za otroke in mladino, v nekaterih primerih tudi za starejše osebe, ki pri uporabi ali nimajo ustrezne opreme ali ustrezne zaščite (finančne zmožnosti jim tega ne omogočajo), pogosto pa gre za nepoznavanje programov, predvsem gre za nepoznavanje varne uporabe internetnega omrežja. Iz nevednosti pogosto na splet objavijo ali puščajo osebne podatke (puščajo sledi), svoje slike, podatke o bančnih računih, o svojem gibanju, druženju, aktivnostih, spolnem ali drugem življenju, kar je posledično lahko izhodišče za zlorabe in kriminalno ravnanje oseb, ki po spletu iščejo takšne možnosti.

Postavlja se vprašanje, kaj lahko naredimo, kako se lahko zaščitimo, kaj moramo vedeti o internetu, o varni rabi interneta, kako se moramo obnašati v času uporabe interneta in medmrežja. Že elektronska pošta v internetnem omrežju je ena od pomembnih oblik internetnih storitev, ki je najbolj razširjena oblika delovanja na spletnem omrežju, je najbolj razširjena oblika medmrežnega in medosebnega komuniciranja, ki omogoča prenos besedila, slike, filma, dokumenta, prenos glasu. Ravno otroci in mladina (občasno tudi starejše osebe), so tista ranljiva skupina, ki se svojega početja na spletnem omrežju ne zaveda, nima predpostavke o možni škodljivosti in zlorabi interneta in podobno. Kako jih zaščititi, kaj storiti, da bi bilo dejanje v škodo posameznika, skupine, družine ipd. čim manj? Pri tem vprašanju, se vedno ozremo in tudi opremo na znanje in poduk staršev, učiteljev, skupnosti in na sistemsko ureditev, v kateri posameznik živi. Spoznamo, da je najbolj ustrezna oblika zaščite pri uporabi interneta ustrezna edukacija uporabnikov interneta in internetnega omrežja, vendar ne vemo, koliko uporabnikov se resnično udeleži različnih oblik usposabljanja. Podatki nam kažejo, da učni programi izobraževanja osnovnih, srednjih in visokih izobraževanj v Sloveniji skozi programe izobraževanja oblikujejo predmete računalništva ali vsaj učne ure, kjer učencem, dijakom in tudi študentom svetujejo, kako varno uporabljati računalniško in drugo opremo, predvsem jih učijo varne rabe interneta oziroma systemskega omrežja ter jih opozarjajo na neželene zlorabe. Obstajajo tudi druge oblike usposabljanja glede varne rabe interneta, v sklopu različnih generacijskih ali medgeneracijskih izobraževanj, ki so prisotna tudi v našem okolju oz. na našem območju. Seveda so tu še mediji, izobraževalne ustanove, ministrstva, občinska ali območna združenja ter posamezniki, ki uporabnikom svetujejo, kako varno uporabljati internet in programsko opremo. Najdemo tudi primere, ko proizvajalci ali prodajalci pri prodaji novih izdelkov, s pomočjo navodil uporabnikom za nove izdelke ali novo programsko opremo, uporabnikom svetujejo, kako ravnati s to opremo v času brskanja po internetu in kako se zavarovati pred zlorabami.

V razpravi pridemo do spoznanja, da je pragmatično razumeti, da so starši tisti, ki skrbijo za svoje otroke v pričakovanju, da storijo vse potrebno, da so otroci, mladina in morda tudi starši sami pri rabi interneta varovani pred zlorabami, izsiljevanju, prevarami, nepooblaščenim odtujevanjem podatkov in podobno. Najdemo številne odgovore, ki nam potrdijo našo misel, vseeno se nam poraja vprašanje, kdaj izvemo za posamezno ravnanje mladoletnih otrok ali mladine. V praksi je mogoče najti primere, kjer se otroci ali mladina, zaradi tekmovalnega interesa, zaradi potrebe po izkazovanju različnih sposobnosti ali zaradi različnih interesov, pogosto hvalijo po spletu, puščajo svoje podatke (sledijo), podatke o svojih domačih, o času gibanja, o gmotnih zmožnostih in mnogočem, kar lahko osebe, ki se ukvarjajo z zlorabljanjem podatkov izkoristijo. So tudi primeri uporabe interneta, ko otroci ali mladina s svojim ravnanjem posegajo v področja, ki niso primerna zanje, vendar v večini primerov to nima negativnih posledic. Kljub vsemu pa obstajajo primeri, ko je za določeno ravnanje potrebno odgovarjati ali plačati odškodnino.

Kaj predstavlja pravna varnost uporabe interneta in spletnega omrežja in kdo jo zagotavlja, je vprašanje, ki ga lahko najdemo povsod in v različnih sredinah. Dejstvo je, da se uporabniki ali njihovi pravni zastopniki na pravo in pravne možnosti sklicujejo, ko je že prepozno oziroma so zamudili vse druge preventivne možnosti. Gre za iskanje možnosti in načinov, kako bi zadevo vsaj pravno in varno uredili, kako bi zavarovali svoje interese ali osebno varnost. Tu spoznamo, da so inteligentni sistemi vedno pred dejansko pravno ureditvijo, kajti pravna varnost sledi tehniki in tehnološkemu napredku, kar posledično lahko pripelje v situacije, ko za določeno ravnanje (tudi če je škodljivo) nimamo ustreznega mehanizma varovanja ali pravne možnosti urediti zadevo. Če se zgodi, da so z uporabo interneta, uporabo

spletnih omrežij in sistemov, ki so del internetnega omrežja, bile kršene pravice ali svoboščine posameznika ali je bila povzročena škoda, kaj lahko v tem primeru naredijo, na koga se lahko obrnejo? Pravno razmišljanje posameznika usmeri v iskanje pravnih možnosti, ki jih je treba iskati v temeljnem aktu države v Ustavi Republike Slovenije, ki v poglavju »Človekove pravice in svoboščine« odpira pregledne možnosti prepoznavanja kršitve, ki naj bi bila storjena z uporabo interneta (Ustava Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a). Ustava v nadaljevanju prepušča prepoznavanje dejanj, ki so bila storjena kot oblika prekrška ali oblika kaznivega dejanja, kar je podlaga za opredelitev ustrezne zakonodaje, ki pokriva to področje. V Zakonu o elektronskih komunikacijah (Uradni list RS, št. 109/12, 110/13, 40/14 – ZIN-B, 54/14 – odl. US, 81/15 in 40/17), je v 203. členu navedba o nevtralnosti interneta in nalaga zahteve po dostopnosti interneta vsem uporabnikom, obenem daje naloge Agenciji in operaterjem, kako ravnati. Iz predstavljenega vidimo, da ne najdemo neposrednega zakona, ki bi posebej urejal internet in njegovo uporabo, oziroma ni pravnih norm, ki bi posebej opredeljevali kazniva ravnanja ali kazniva dejanja, ki so bila povzročena ali vezana pri uporabi ali v povezavi z uporabo interneta. Zato je treba rešitev iskati v Kazenskem zakoniku (Uradni list RS, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16 in 27/17), kjer lahko uporabimo 131., 137. – 148. člena in poiščemo ustrezno klasifikacijo, ki nam bo omogočila, da se obrnemo na organe pregona in sodstvo.

V pregledni raziskavi pri 137 anektiranih smo iskali idealen vzorec za ponazoritev naših misli v razpravi, kjer smo se opredelili za idealen vzorec v številu 100 pravilno izpolnjenih vprašalnikov, ki so nam dali točne podatke in pogoje za pripravo tabel in pregleda po stopnji izobrazbe, kjer smo iskali odgovore glede na uporabo, varnost in kakovost interneta v našem okolju. Zavedali smo se generacijske razlike naših otrok in mladine, saj so v okolju in prostoru obkroženi z inteligentnimi sistemi, njihovo izobraževanje pa je neposredno vezano na rabo interneta, saj ravno zaradi pandemije COVID-19 šolsko izobraževanje poteka prek interneta. Primerjava, v kolikor bi v raziskavo vključili mlajše od 18 let, bi bila zavajajoča, saj bi v otrocih in mladoletnih osebah prepoznali, da so vajeni sodobnih inteligentnih sistemov in tehnologije, ker z njo živijo. Iskali smo odgovore pri generacijah med 18 in 60 letom starosti, kar nam je dalo čudovite odgovore, iz katerih je mogoče izpeljati znanstvene zapise ter dokazati številne smeri razvoja po stopnjah. Ravno prikaz pridobljenih podatkov, ki so predstavljeni v poteku raziskave, nam je bil podlaga za potrditev naše teze »Internet je dokaj varno socialno okolje«. Lahko rečemo, da je internet dokaj varno področje socialnih omrežij, ki omogoča industrijski razvoj, izobraževanje, komuniciranje, ustvarjanje novih družbenih in med organizacijskih povezav ter človeštvo uvaža v novo generacijsko obdobje G5. V razpravi smo bili skupnega mnenja, da smo našo tezo potrdili, pri čemer smo se zavedali, da je naša raziskava le delček vpogleda v rabo in uporabo inteligentnih sistemov in da so prihodnjim raziskavam prepuščeni novi izsledki in dokazi.

Sklepna misel

Sklepna misel navadno vsebuje mnenje ali dognanja avtorjev, kar je smiselno tudi v tej raziskavi, kjer smo skozi pregled rabe socialnih omrežij in posebej rabe interneta, iskali odgovore na smiselno rabo interneta s strani širšega kroga uporabnikov. Izhajali smo iz predpostavke, da danes internet uporablja praktično vsak. Mlajše generacije (otroci in mladoletniki) predstavljajo varovano skupino, saj jih varuje in ščiti širši krog ustavnih in pravnih norm. Obenem so to tudi tista skupina uporabnikov, ki dobro obvladajo inteligentne sisteme, socialna omrežja in novo tehnologijo. Iz tega razloga smo se odločili v naši anketni raziskavi preveriti osebe med 18 in 60 letom starosti, pri čemer se nam je zgodilo, da so med 150 anketiranimi, vsi pripadali starostni skupini med 33 in 55 let, kar je bilo fantastično. Seštevek anketnih obrazcev je bil 150. Ker so nekateri odstopali od našega vzora smo jih v anketi upoštevali le 137. Drugih 13 je bilo nepravilno izpolnjenih in smo jih zaradi slovničnih ali drugih napak enostavno izločili. Med upoštevanimi 137 je bilo nekaj ponavljajočih se, kar nam je dalo vedeti, da so skupaj izpolnjevali in se dogovarjali o tem, kakšen bo odgovor ali kaj podobnega, zato smo za idealen vzorec vzeli število 100, ki nam je dal fantastične podatke, kot so prikazani v zgornjih tabelah (Tabela: 1 Časovna razmejitev rabe interneta, Tabela 2: Mnenja anketiranih glede varne rabe interneta, Tabela 3: Mnenja o kakovosti interneta). Zaradi širine raziskave smo za ta članek uporabili le tri primerna vprašanja in iz odgovorov izluščili bistvo, kar nam je pomagalo pri potrditvi postavljene teze raziskave. Odgovori na druga vprašanja so inteligentne narave, ki se vežejo na tehnologijo in rabo informacijskih sistemov, zato bodo uporabljeni v članku druge raziskave. Postavljeno tezo smo potrdili ter ugotovili, da je internet kot socialno omrežje dokaj varno in prijazno omrežje, če ga uporabniki uporabljajo v skladu s pravili za varno uporabo interneta. To potrjujejo podatki v tabeli (Tabela: 1 Časovna razmejitev rabe interneta, Tabela 2: Mnenja anketiranih glede varne rabe interneta, Tabela 3: Mnenja o kakovosti interneta), iz katerih je razvidna stopnja izobrazbe in razumevanje posameznika glede uporabe, varnosti in kakovosti interneta.

Zaključimo lahko, da je uporaba interneta potrebna, smiselna, saj nas vodi v svet komunikacij, v virtualni svet, v svet informacij in splošno prepoznavnost razvoja sveta. Uporaba interneta pomeni tudi splošno razgledanost in razumevanje preteklosti, sedanjosti in prihodnosti, zato je smiselno, da ga uporabljamo, raziskujemo, iščemo rešitve in podajamo svoja mnenja. Vse to lahko počnemo, če smo dovolj poučeni, če se zavedamo svoje odgovornosti in če internet jemljemo kot koristno sredstvo za doseganje naših ciljev, kakršni koli že so. Tudi sodobne tehnologije, inteligentni sistemi, razvoj industrije, razvoj medijev in razvoj interneta terjajo našo pozornost. Temu primerno nastajajo novi poklici, novi nazivi, nove spretnosti, ki bodo še naprej spreminjali svet in našo okolico. Raziskava je pokazala, da so na področje interneta napisani številni članki, diplomska, magistrska in druga dela, ki jih je mogoče najti v spletnih knjižnicah fakultet, visokih šol in drugod. Naša raziskava pa je bila namenjena le razmisleku, kdaj in kako uporabljati socialna omrežja, kako se izobraževati in prepoznati nevarnosti, ki na internetu ves čas čakajo, da storimo napako.

Viri in literatura:

1. Ustava Republike Slovenije. (1991, 1997, 2000, 2004, 2013, 2016, 2021). *Uradni list RS*, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a.
2. Zakon o varstvu osebnih podatkov. (2004, 2005, 2007, 2020). *Uradni list RS*, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo in 177/20.
3. Kazenski zakonik. (2008, 2009, 2011, 2015, 2016, 2017, 2020, 2021). *Uradni list RS*, št. 50/12 – uradno prečiščeno besedilo, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21 in 186/21).
4. Your Europe. (26. 3. 2021). *Zaštita podataka i privatnost na internetu*. Pridobljeno na https://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/internet-telecoms/data-protection-online-privacy/index_hr.htm
5. Digitalni vodič. (b. d.). *Zaštita ličnih podataka i privatnosti na internetu*. Pridobljeno na <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-privatnosti-na-internetu/?lng=lat>
6. Gov.hr. (b. d.) *Zaštita djece na internetu*. Pridobljeno na <https://gov.hr/hr/zastita-djece-na-internetu/1236>
7. Digitalni vodič. (b. d.). *Zaštita ličnih podataka i privatnosti na internetu*. Pridobljeno na <https://digitalni-vodic.ucpd.rs/zastita-licnih-podataka-i-p>
8. <https://www.ftc.gov/enforcement/rules/rulemaking-regulatory-reform-proceedings/childrens-online-privacy-protection-rule>
9. Zakon o visokem šolstvu. (1993, 1995, 1998, 1999, 2001, 2003, 2004, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2014, 2016, 2017, 2020 *Uradni list RS*, št. 32/12 – uradno prečiščeno besedilo, 40/12 – ZUJF, 57/12 – ZPCP-2D, 109/12, 85/14, 75/16, 61/17 – ZUPŠ, 65/17, 175/20 – ZIUOPDVE in 57/21 – odl. US.
10. Zakon o elektronskih komunikacijah. (2012, 2013, 2014, 2015, 2017, 2021). *Uradni list RS*, št. 109/12, 110/13, 40/14 – ZIN-B, 54/14 – odl. US, 81/15 in 40/17.
11. Čupurdija, M., Moslavac, B., Janković, P., Murtić, S., (2021), *Osnove nomotehnike, Postupak i okvir stvaranja pravnih propisa*, Znanstvena monografija, Libertin naklada, ISBN 978-953-7970-46-8, Rijeka, Republika Hrvatska.
12. Wilamowski, B.M., Irwin, J.D. (Eds.). (2011). *Intelligent Systems: The Industrial Electronics Handbook* (2nd ed.). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781315218427>
13. Burduk, A., Chlebus, E., Nowakowski, T., Tubis, A. (2018). *Intelligent systems in production engineering and maintenance*. DOI:10.1007/978-3-319-64465-3
14. Das, H., Rout, J.K., Moharana, S.C., Dey, N. (Eds.). (2020). *Applied Intelligent Decision Making in Machine Learning* (1st ed.). New York: CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781003049548>
15. Shin, Y.C., Xu, C. (2014). *Intelligent Systems Modeling, Optimization, and Control* (1st ed.). CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781420051773>
16. Murtić, S., Franko Uhernik, I. (2018). *Roboti v funkciji izvajanja logistike. Zbornik člankov 3. logistične konference Fakultete za industrijski inženiring. Otočec pri Novem Mestu: Fakulteta za indstrijski inženiring.*